

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 10. mai 2023 av Høyesterett i avdeling med

dommer Hilde Indreberg
dommer Knut H. Kallerud
dommer Espen Bergh
dommer Borgar Høgetveit Berg
konstituert dommer Hedda Remen

HR-2023-877-A, (sak nr. 22-109945SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 7. juni 2022

A
B

(advokat Henning Rosenlund Wahlen – til
prøve)

mot

Staten v/Skattedirektoratet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Håkon Christian Nyhus)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Konstituert dommer **Remen:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder foreldelse av krav om erstatning fra staten ved Skattedirektoratet for uriktig myndighetsutøvelse. Hovedspørsmålet er om fristen etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum starter å løpe før den underliggende forvaltningssaken er endelig avgjort.
- (3) De ankende parter, A og B, tilbød finans tjenester til kunder. I 2005 innledet de et samarbeid med Estructura AS, som var utbygger av prosjektet Seljehagen med 27 leiligheter. A og B garanterte for oppgjør av kjøpesummen for leiligheter mot et honorar på 8,25 prosent av salgssummen. Da prosjektet var ferdigstilt i 2007, sendte de faktura med krav på honoraret.
- (4) I april 2009 varslet skatteetaten de ankende parter om at deres virksomhet i tidsrommet 2005 til 2007 kunne anses som merverdiavgiftspliktig formidling av fast eiendom. Det ble gjennomført bokettersyn i As og Bs enkeltpersonforetak. Den 3. mai 2011 fattet Skatt vest vedtak om etterberegning av merverdiavgift og tilleggsavgift. Det ble tatt utlegg og varslet tvangssalg.
- (5) A og B påklaget avgiftsvedtakene til Klagenemnda for merverdiavgift for Seljehagenprosjektet. Klagenemnda stadfestet vedtakene 20. februar 2012. Etter anmodning fattet nemnda 17. februar 2014 vedtak om omgjøring av avgiftsvedtakene. I omgjøringsvedtakene ble det lagt til grunn at virksomheten som gjaldt Seljehagen, likevel var avgiftsfri «som kjøp og salg av kontrakt som gir rettighet i fast eiendom i eget navn og for egen regning og risiko». Den delen av vedtakene som gjaldt andre prosjekter, ble omgjort 22. august 2014.
- (6) Den 2. oktober 2014 fremsatte A og B krav om erstatning for økonomisk tap som følge av merverdiavgiftsvedtakene 3. mai 2011. Skattedirektoratet avslo kravene 13. mai 2015.
- (7) I november 2014 ble A og B varslet om endring av ligningen for 2005 og 2009. I brev til skatteetaten i desember 2014 gjorde de gjeldende at det ikke var grunnlag for endring, blant annet under henvisning til ligningslovens regler om frist for endring. Den 7. april 2015 vedtok skatteetaten endring av As og Bs ligninger for 2009. Vedtakene la til grunn at gevinst ved salg av eierposisjoner i Seljehagen var skattepliktig, og at toårsfristen i daværende ligningslov § 9-6 nr. 3 ikke var til hinder for endring.
- (8) A og B påklaget vedtakene i august 2015. Den 12. oktober 2015 begjærte de midlertidig sikring ved Jæren tingrett med påstand om at ligningsvedtakene skulle oppheves og skattesaksbehandlingen skulle stanses. Begjæringen ble avvist ved tingrettens kjennelse 24. november 2015.
- (9) Klagene ble tatt til følge ved Skatteklagenemndas vedtak 30. november 2017. Nemnda la til grunn at det ikke var grunnlag for å fravike toårsfristen.

- (10) I mars 2019 krevde A og B erstatning for tap som følge av de uriktige vedtakene. Kravene ble avslått av skatteetaten 4. juli 2019.
- (11) Ved stevning 17. september 2019 til Jæren tingrett krevde A og B erstatning fra staten for økonomisk tap som følge av vedtakene. Saken ble avvist fordi stevningen ikke tilfredstilte tvistelovens krav.
- (12) Den 3. desember 2020 tok de ut søksmål ved Oslo tingrett med krav om erstatning. Staten ved Skattedirektoratet nedla påstand om frifinnelse. Staten gjorde blant annet gjeldende at kravet var foreldet, og tingretten besluttet at det skulle forhandles særskilt om foreldesspørsmålet, jf. tvisteloven § 16-1.
- (13) Tingretten kom til at kravet var foreldet etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum og avsa dom 10. september 2021 med slik domsslutning:
- «1. Staten v/Skattedirektoratet frifinnes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke.»
- (14) A og B anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Lagmannsretten hadde samme syn på foreldesspørsmålet som tingretten, og fant at en ny anførsel om at foreldelse var i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 nr. 1, ikke kunne føre frem. Lagmannsretten avsa dom 7. juni 2022 med slik domsslutning:
- «1. Anken forkastes.
 2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler A og B, en for begge og begge for en, 75 200 – syttifemtusentohundre – kroner til staten v/Skattedirektoratet innen to uker fra forkynningen av denne dommen.
 3. I sakskostnader for tingretten betaler A og B, en for begge og begge for en, 89 900 – åttinitusennihundre – kroner til staten v/Skattedirektoratet innen to uker fra forkynningen av denne dommen.»
- (15) A og B har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen.
- (16) Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 21. september 2022 ble anken tillatt fremmet. Det er presisert i beslutningen at tvisten for Høyesterett bare gjelder foreldesspørsmålet, og at dersom de ankende parter får medhold i at erstatningskravet ikke er foreldet, må lagmannsrettens dom oppheves helt eller delvis.

Partenes syn på saken

- (17) De ankende parter – A og B – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (18) Erstatningskravene er ikke foreldet.
- (19) Foreldelsesfristen etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum starter ikke å løpe før forvaltningssaken er avgjort. Det er først når forvaltningen har avsluttet sin behandling, at skadelidte har den nødvendige kunnskap om skaden og den ansvarlige.
- (20) Slik nødvendig kunnskap hadde de ankende parter ikke før etter 16. september 2016, mindre enn tre år før foreldelsen ble avbrutt.

- (21) Ved vurderingen av om foreldelse er skjedd, må det legges til grunn at det for hver av de ankende partene foreligger *ett* erstatningskrav.
- (22) Subsidiært avbrytes foreldelsesfristen etter foreldelsesloven § 16 ved at de ugyldige vedtakene ble påklaget til Klagenemnda for merverdiavgift og til Skatteklagenemnda.
- (23) Tap oppstått fra og med 17. september 2016 er uansett ikke foreldet fordi deres krav om erstatning for fremtidig inntektstap foreldes suksessivt, ikke samlet.
- (24) Foreldelse av de ankende parters krav vil være i strid med EMK artikkel 6.
- (25) De ankende parter har nedlagt slik påstand:
- «1. Dom i sak 21-153213ASD-BORG/01 oppheves.
 2. Avgjørelse av sakskostnadene utsettes til senere avgjørelse som avslutter saken.»
- (26) Ankemotparten – *staten ved Skattedirektoratet* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (27) Erstatningskravene er foreldet.
- (28) Det er ikke grunnlag for å oppstille en generell regel om at fristen etter foreldelsesloven § 9 ikke starter å løpe før klageprosessen er avsluttet i forvaltningen. Fristen starter å løpe når kravet til nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige er oppfylt.
- (29) Denne kunnskapen hadde de ankende parter i god tid før 16. september 2016.
- (30) Søksmålet gjelder for hver av de ankende parter *to* krav – kravet som bygger på merverdiavgiftssaken og kravet som bygger på skattesaken – som foreldes separat.
- (31) Foreldelsesloven § 16 kommer ikke til anvendelse, og klagene i forvaltningssakene er ikke fristavbrytende.
- (32) Kravene om erstatning for fremtidig inntektstap foreldes under ett, i samsvar med hovedregelen.
- (33) Verken den generelle regelen i foreldelsesloven § 9 eller den konkrete anvendelsen av regelen i vårt tilfelle er i strid med EMK artikkel 6.
- (34) Staten ved Skattedirektoratet har nedlagt slik påstand:
- «1. Anken forkastes.
 2. Staten v/Skattedirektoratet tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.»

Mitt syn på saken

Hovedproblemstilling og rettslig utgangspunkt

- (35) Sakens hovedspørsmål er om fristen i foreldelsesloven § 9 nr. 1 begynner å løpe før behandlingen av den underliggende forvaltningssaken er avsluttet.
- (36) Foreldelsesloven § 9 gjelder krav på skadeserstatning. Paragraf 9 nr. 1 første punktum, som er den aktuelle bestemmelsen i vår sak, lyder:

«Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.»

- (37) Foreldelsesfristen løper altså fra den dagen da skadelidte fikk eller burde skaffet seg «nødvendig kunnskap» om skaden og den ansvarlige. Hva som nærmere ligger i kravet til kunnskap, er presisert i en rekke rettsavgjørelser, senest i HR-2023-585-A. Det heter her i avsnitt 34, 35 og 36:

«I HR-2021-530-A avsnitt 28 og 29 oppsummerer Høyesterett kunnskapskravet i § 9 nr. 1 slik:

‘Kunnskapskravet er omtalt på noe forskjellig måte i ulike sammenhenger. I Rt-2011-1029, som jeg straks kommer tilbake til, heter det i avsnitt 36 at “skadelidte må ha fått slik kjennskap til de økonomiske skadevirkninger han er påført eller antas å bli påført, at han objektivt sett har grunnlag for og en oppfordring til å gå til søksmål” mot den ansvarlige. Denne formuleringen er langt på vei fulgt opp i Rt-2012-543 avsnitt 57, der det med henvisning til Rt-2001-1702 også presiseres at “det faktiske resultatet av den skadevoldende handling” må ha inntrådt før foreldelsesfristen begynner å løpe. I HR-2019-2034-A avsnitt 53 er dette formulert slik at “virkningen” av det ansvarsbetingende forholdet først foreligger når “det objektivt sett har oppstått et tap eller er på det rene at tap vil oppstå”.

Jeg kan ikke se at disse nyansesforskjellene har betydning for foreldelsesfristens utgangspunkt i vår sak. Fellesnevneren er at foreldelsesfristen løper fra det tidspunkt skadelidte fikk eller burde skaffet seg kunnskap om de konkrete økonomiske skadevirkningene han er – eller vil bli – påført som følge av den ansvarsbetingende handlingen. Skadelidtes kunnskap må for øvrig omfatte alle vilkårene for erstatningsansvar, men skadens omfang behøver ikke være klarlagt i detalj, se Hagstrøm og Stenvik, Erstatningsrett, 2. utgave, 2019 side 603–604.’

I Rt-2007-1665 avsnitt 54 er det videre forutsatt at de opplysningene som fordringshaver kjente eller burde ha kjent, må være så vidt sikre at de gir grunn til å reise erstatningssøksmål med utsikt til positivt resultat. I dette ligger at skadelidte – tross uvitenhet om utfallet – må ha rimelig grunn til å få ansvarsspørsmålet prøvet for domstolene, jf. Rt-2001-1702 på side 1712.

Kunnskapskravet gjelder som hovedregel de faktiske forhold. Såkalt rettsuvitenhet eller rettsvillfarelse – at skadelidte har vært ukjent med de relevante rettsreglene – har altså i utgangspunktet ikke betydning for når foreldelsesfristen begynner å løpe, jf. Rt-1979-492 *Varfjell* på side 497-498 og Rt-2008-1665 *Periscopus* avsnitt 31.»

- (38) Jeg legger disse rettslige utgangspunktene til grunn for min videre drøftelse.
- (39) Jeg tilføyer at kunnskapskravet ikke kan praktiseres slik at skadelidtes sak må være helt ferdig forberedt for rettslige skritt, før foreldelsesfristen kan begynne å løpe. Det må forventes at en del av treårsfristen benyttes til å innhente bevis og klargjøre krav og argumentasjon med tanke på å ta ut stevning, jf. Herman Bruserud og Jon Vegard Lervåg i Marte Eidsand Kjørven m.fl., *Foreldelse av fordringer*, 2011, kapittel 14.4 side 191 flg.
- (40) Foreldelsesfristen avbrytes blant annet ved at skadelidte tar rettslige skritt mot den ansvarlige, jf. foreldelsesloven § 15.

Løper fristen i foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum uavhengig av klagebehandlingen i forvaltningen?

- (41) Hovedspørsmålet i vår sak er om kravet til kunnskap om skaden og den ansvarlige innebærer at foreldelsesfristen ikke begynner å løpe før forvaltningssaken er endelig avgjort, der hvor erstatningskrav mot det offentlige bygger på at forvaltningsvedtak er beheftet med ansvarsbetingende feil.
- (42) Bestemmelsens ordlyd er det naturlige utgangspunktet. Jeg konstaterer at det avgjørende for foreldelsesfristen etter § 9 nr. 1 første punktum er en konkret vurdering av om skadelidte hadde eller burde ha hatt nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. Regelen gjelder generelt for erstatningskrav. Den inneholder ingen reservasjon eller særlige bestemmelser for situasjoner der krav reises mot det offentlige basert på feilaktige forvaltningsvedtak, og heller ikke for andre krav mot det offentlige. Ordlyden gir således i seg selv ingen holdepunkter for en slik forståelse som de ankende parter gjør gjeldende. At foreldelsesloven er en typisk positivrettslig og nokså detaljert lov, tilsier at det bør utvises forsiktighet med å fravike ordlyden, jf. Rt-2013-1476 avsnitt 44.
- (43) Foreldelseslovens forarbeider gir, så vidt jeg kan se, heller ingen støtte for at det skal innfortolkes en reservasjon i § 9 om at foreldelsesfristen ikke løper før klagesaken er endelig avgjort. I Ot.prp. nr. 38 (1977–1978) side 39 vurderte departementet behovet for særregler om avbrudd av foreldelsesfristen ved erstatningskrav overfor det offentlige. Departementet påpekte at det offentlige «påroper (...) vanligvis ikke foreldning av funderte krav som det pågår forhandlinger om». Departementet konkluderte med at det ikke var behov for særregler om avbrudd av foreldelsesfristen for krav mot det offentlige. Spørsmålet om det var behov for særregler for når foreldelsesfristen for erstatningskrav mot det offentlige begynner å løpe, ble ikke berørt.
- (44) Derimot har lovgiver senere funnet det nødvendig å særregulere avbrudd av foreldelse av krav fra sikrede mot skadeforsikringsselskap. I 1998 ble forsikringsavtaleloven § 8-6 endret slik at krav som er meldt til selskapet før treårsfristens utløp, ikke foreldes før tidligst seks måneder etter at sikrede har fått skriftlig varsel om at foreldelse vil bli påberopt.
- (45) Jeg skal så se nærmere på om det finnes rettspraksis som kan belyse spørsmålet.
- (46) I Rt-1956-29 og Rt-1960-748, som begge gjaldt erstatningskrav mot staten som følge av ugyldige vedtak om avslag på søknad om drosjebevilling, fikk staten ikke medhold i at

fristen etter dagjeldende straffelovs ikrafttredelseslov § 28 løp fra meddelelsen av de opprinnelige vedtakene. Fristen løp først fra et senere tidspunkt, da søkeren ble kjent med de faktiske omstendighetene som gjorde vedtakene ugyldige. Det avgjørende var altså en konkret vurdering av når skadelidte fikk den nødvendige kunnskapen for å holde staten ansvarlig, og jeg kan ikke se at det kan utledes mer av disse avgjørelsene enn det som allerede følger av ordlyden i någjeldende foreldelseslov § 9.

- (47) Det samme gjelder etter mitt syn avgjørelsene i Rt-1997-1070, Rt-2001-1702 og Rt-2002-286, der skadelidtes konkrete kunnskap var det avgjørende for foreldelsesfristens utgangspunkt.
- (48) Rt-1996-1134 gjaldt krav mot arbeidsgiver om erstatning for løsemiddelskade. Det ble lagt til grunn at søksmålsgrunnlag normalt ville foreligge når skadelidte hadde eller burde ha skaffet seg tilstrekkelig kunnskap om skaden og den ansvarlige, og at dette måtte være det avgjørende for når fristen startet å løpe. Det ble påpekt at saken for domstolene kunne stanses etter dagjeldende tvistemålslov § 107 dersom dette var nødvendig fordi beregningen av tapet var avhengig av utfallet av trygdesaken. Avgjørelsen kan et stykke på vei sies å underbygge at det ikke er grunnlag for en regel om at foreldelsesfristen ikke løper før klagebehandlingen er avsluttet, da skadelidte ikke fikk medhold i sin anførsel om at det burde oppstilles en generell regel om at foreldelsesfristen for krav om erstatning for alvorlige personskader ikke begynner å løpe før skadelidte har fått underretning om utfallet av søknad om uførepensjon.
- (49) Også i Rt-2012-543 var det avgjørende hvilken konkret kunnskap de skadelidte hadde. Et fiskeriaksjeselskap og dets majoritetsaksjeeier fikk etter klage rett til deltakelse i deltakerregulert fiske. De krevde erstatning av staten for driftstap i den perioden det opprinnelige, negative vedtaket stod ved lag. Det var anført at det må gjelde en alminnelig regel om at så lenge en klage er til behandling i forvaltningen, kan det ikke starte foreldelse av erstatningskrav på grunn av det vedtaket som er påklaget, jf. avsnitt 25. Høyesterett fant det ikke nødvendig å ta stilling til spørsmålet, jf. avsnitt 60 og 61. Det hadde uansett ikke skjedd en slik avklaring av virkningene av vedtaket at de skadelidte hadde rimelig grunn til å reise sak på noe tidligere tidspunkt enn det som var innenfor foreldelsesfristen, med tillegg av en kort periode for å områ seg. Kravet var derfor ikke foreldet.
- (50) Avgjørelsen inneholder følgende særmerknad fra et mindretall på én dommer, se avsnitt 69:

«Jeg er også enig med førstvoterende i at kravet fra Alu Safe AS ikke er foreldet. Men jeg har en annen og mer prinsipiell begrunnelse, knyttet til kunnskapskravet i foreldelsesloven § 9 nr. 1: Spørsmålet om foreldelse av erstatningskrav mot det offentlige på grunn av ugyldige vedtak bør, etter mitt syn, ses i sammenheng med reglene om forvaltningsklage. Så lenge klagebehandlingen pågår, vil skade- og årsaksbildet, ansvarsgrunnlaget og tapet kunne være usikkert. Et søksmål før klagesaken er avgjort må derfor bygge på flere forutsetninger, være forbeholdent og ta høyde for ulike eventualiteter. Dette er prosessøkonomisk lite rasjonelt. Ved en rask klagebehandling med positivt utfall kan søksmålet dessuten vise seg å ha vært unødvendig. Jeg nevner – til sammenligning – Rt-2011-1029 avsnitt 39, som gjaldt friststart ved krav om erstatning for formuestap på grunn av en unnlattelse. Førstvoterende fremholdt – under henvisning til Rt-2001-1702, og med tilslutning fra de øvrige dommere – at det må kreves 'at det erstatningsbetingende forholdet har fått økonomiske konsekvenser'. Og jeg føyer til: Gjennom klagen blir den offentlige part

kjent med at vedtaket er omstridt, og det bør være i det offentliges interesse at muligheten for administrativ klage uttømmes før det reises sak. Det er i samfunnets interesse at tvister ikke bringes inn for domstolene før det er et reelt behov for domstolenes bistand. Å knytte foreldelsesfristen til vedtak i klagesaken gir retts tekniske fordeler og økt forutberegnelighet.»

- (51) Samlet kan jeg ikke se at det er holdepunkter i praksis fra Høyesterett for å legge til grunn at foreldelsesfristen etter § 9 ikke begynner å løpe før forvaltningssaken er endelig avgjort. Tvert om synes det å ha kommet til uttrykk en viss motstand mot dette. Særmerknaden i avsnitt 69 i 2012-dommen legger jeg ikke avgjørende vekt på. Flertallet tar ikke stilling til dette. Jeg kommer straks tilbake til betydningen av de hensyn som er fremhevet i særmerknaden.
- (52) Jeg nevner at det i praksis fra lagmannsrettene i flere tilfeller er lagt til grunn at foreldelsesfristen begynner å løpe før forvaltningssaken er endelig avgjort, uten at dette er avgjørende for meg.
- (53) Forvaltningspraksis av betydning for sakens hovedspørsmål er ikke påvist. Jeg legger ikke vekt på at NAV, uten at dette er nærmere begrunnet, følger den praksis at foreldelsesfristens utgangspunkt er når stønadsaken er endelig avgjort, jf. Rundskriv V1-21-00 side 10.
- (54) Når det gjelder de reelle hensyn som er fremholdt i særmerknaden i Rt-2012-543, er jeg et stykke på vei enig i at prosessøkonomiske hensyn etter omstendighetene kan tale for at det ikke reises søksmål før gyldigheten av vedtaket er endelig avgjort i forvaltningen. Det kan vise seg at det endelige vedtaket medfører at skadelidte ikke har behov for å gå til domstolene, og det kan da innvendes at det er uhensiktsmessig bruk av rettsvesenet og urimelig for den skadelidte å kreve at foreldelsesfristen avbrytes ved søksmål.
- (55) Slik loven er formulert, må det likevel være slik at der skadelidte har den nødvendige kunnskapen allerede ved førsteinstansvedtaket, åpner ikke ordlyden for en tilpasning av prosessøkonomiske grunner. I denne sammenheng nevner jeg at behandlingen av forvaltningsklagen ofte vil være avsluttet lenge før tre år er gått, og at skadelidte i motsatt fall har mulighet med hjemmel i foreldelsesloven § 28 til å be om at det inngås avtale om forlengelse av foreldelsesfristen. Dersom det blir nødvendig å avbryte fristen ved søksmål, vil søksmålet kunne stanses etter tvisteloven § 16-18 i påvente av en avgjørelse i forvaltningssaken. Jeg finner også grunn til å presisere at det som hovedregel ikke er noe vilkår at klagemulighetene er uttømt før søksmål kan reises.
- (56) Jeg kan heller ikke se at hensynet til forutsigbarhet for skadelidte med avgjørende vekt taler for å innfortolke en generell reservasjon i foreldelsesloven § 9 om at foreldelse ikke begynner å løpe før endelig forvaltningsvedtak er fattet, så lenge utgangspunktet for fristen knyttes til skadelidtes kunnskap om skaden og den ansvarlige.
- (57) Hensynet til foreldelsesreglens effektivitet og bevishensynet tilsier at det utvises forsiktighet med å utvide foreldelsesfristen.
- (58) Min konklusjon er etter dette at det ikke gjelder noen generell regel om at foreldelsesfristen etter § 9 ikke kan begynne å løpe før det forvaltningsvedtaket som er grunnlaget for kravet, er ferdig klagebehandlet, eventuelt før vedtak i klagesaken omgjøres. Ordlyden i § 9 nr. 1 første punktum er klar. Det avgjørende er skadelidtes kunnskap om skaden og den

ansvarlige. Verken forarbeider, rettspraksis eller reelle hensyn kan begrunne noe generelt unntak fra dette utgangspunktet.

- (59) Om lovens kunnskapskrav er oppfylt, vil således alltid bero på en vurdering av omstendighetene i den enkelte sak. Avgjørelsen vil i stor grad være sammensatt og skjønnsmessig. Som et utgangspunkt må den private parten kunne stole på at et forvaltningsvedtak er riktig, slik at partens undersøkelsesplikt er begrenset. Videre minner jeg om at kunnskapen må omfatte samtlige betingelser for erstatning, altså ansvarsgrunnlaget så vel som tapet og årsakssammenhengen.
- (60) Den konkrete anvendelsen av lovens kunnskapskrav kan blant annet bero på hvilket rettsområde saken gjelder og på om det er tale om forvaltningsvedtak som pålegger plikter eller gir tillatelser eller ytelser.
- (61) I noen tilfeller kan kravet til kunnskap lede til at fristen ikke begynner å løpe før vedtak i klagesaken foreligger. Det vil være tilfelle hvor skadelidte først ved klageinstansens behandling får kunnskap om de mangler ved det opprinnelige vedtaket som gjør det ugyldig. Til illustrasjon viser jeg til Rt-1956-29 og Rt-1960-748, som begge gjaldt ugyldige avslag på søknad om drosjebevilning. Søkerne fikk først flere år etter avslagsvedtakene kjennskap til de faktiske omstendigheter som vedtakene rettsstridig bygget på. Det samme vil være tilfelle der en betalingsplikt ikke inntreffer før endelig vedtak, da det før dette tidspunktet ikke er klart om det overhodet vil oppstå noe tap, jf. HR-2023-585-A avsnitt 52.
- (62) På den annen side vil skadelidte i mange tilfeller kjenne til de faktiske og rettslige omstendigheter som danner grunnlag for kravet, allerede ved underinstansens vedtak. Der et vedtak påklages med samme begrunnelse som senere blir avgjørende for klageinstansen, vil klageinstansens vedtak ikke bringe nye opplysninger av vesentlig betydning til skadelidtes kunnskap hva gjelder ansvarsgrunnlaget.

Den konkrete vurderingen etter foreldelsesloven § 9

Innledning

- (63) Det fremgår av stevningen at A har krevd erstatning med 27 106 911 kroner med tillegg av renter. Kravet gjelder lidt og fremtidig inntektstap for perioden 2010 til 2018. B har krevd erstatning for lidt og fremtidig inntektstap for perioden 2010 til 2023 med 51 381 927 kroner med tillegg av renter.
- (64) Det er anført at skattekontorets behandling av sakene utgjør erstatningsbetingende avvik fra forsvarlig saksbehandling. Ansvarsgrunnlaget er nærmere beskrevet i to hovedkategorier – «merverdiavgiftsdelen» (2009–2014) og «skattedelen» (2015–2017). Vedtakene som gjelder merverdiavgift, er anført å bygge på erstatningsbetingende uriktig rettsanvendelse ved at de ankende parter virksomhet feilaktig ble ansett å være avgiftspliktig. Vedtakene som gjelder skatt, er anført å bygge på erstatningsbetingende uriktig rettsanvendelse ved at prosessuelle fristregler ble tilsidesatt. Det er videre gjort gjeldende at vedtak og handlinger knyttet til innkreving og sikring av krav mot de ankende parter var erstatningsbetingende, og at saksbehandlingsregler som krav til kontradiksjon, habilitet og begrunnelse var tilsidesatt.

- (65) Fra de ankende parters side er det lagt til grunn at den faktiske og rettslige bedømmelsen av As krav og Bs krav må bli den samme. Jeg har heller ikke grunnlag for å skille mellom de to ankende parter og behandler dem i det følgende under ett.

Gjelder sakene ett eller to krav?

- (66) Gjenstanden for foreldelse etter foreldelsesloven § 9 er «krav på skadeserstatning». Det løper således en frist for hvert «krav». Som det vil fremgå nedenfor, er det min vurdering at de ankende parters krav er foreldet enten de anses som ett eller to krav. Slik saken er prosedert for Høyesterett, finner jeg det likevel naturlig først å se nærmere på de krav som er fremmet.
- (67) Spørsmålet er om A og B hver for seg har fremmet ett eller to krav. De har begge gjort gjeldende at de har fremmet ett krav som foreldes samlet. Staten har gjort gjeldende at deres erstatningskrav må vurderes som to krav – ett krav som bygger på merverdiavgiftsvedtaket, og ett krav som bygger på ligningsvedtaket.
- (68) Fastleggelsen av det eller de krav som er gjenstand for foreldelse, skal skje med utgangspunkt i sivilprosessens regler om kravsideidentitet, jf. Rt-2006-983 avsnitt 38. Det skal skje en totalbedømmelse av flere forhold, der sentrale momenter er om kravene har samme eller ulikt innhold, samme eller forskjellige rettsfølger, om de bygger på samme eller ulike rettslige grunnlag eller faktiske omstendigheter, og hva som ut fra prosessreglenes formål fremstår som rimelig og naturlig, jf. HR-2018-2190-A avsnitt 25 følgende med videre henvisninger og Jens Edvin A. Skoghøy, *Twisteløsning*, 4. utgave 2022 kapittel 17.4.5 side 1087 følgende.
- (69) At de ankende parter pretenderer at det dreier seg om ett krav, er ikke bindende for domstolen. Det er realiteten i søksmålet som er avgjørende, jf. HR-2018-1130-A avsnitt 39.
- (70) Det forhold at både kravene som bygger på merverdiavgiftsvedtakene, og kravene som bygger på ligningsvedtakene, er krav om økonomisk kompensasjon for inntektstap, kan tale for å anse kravene som ett krav. Rettsfølgen er likeartet. Også de interesser som erstatningsreglene skal beskytte, er de samme. At begge kravene springer ut av virksomhet særlig i forbindelse med Seljehagenprosjektet, og at kravene er angitt å bygge på en sammenhengende, uaktsom og ansvarsbetingende myndighetsutøvelse, trekker i samme retning.
- (71) På den annen side er det etter mitt syn ikke tvilsomt at de to delene av kravet er kumulative, i den forstand at de kan fremmes hver for seg. De ankende parter fremmet da også et erstatningskrav bygget på feil ved behandlingen av merverdiavgiftssaken på et tidspunkt da de ennå ikke var kjent med at det ville bli en skattesak.
- (72) Det taler også for å se merverdiavgiftskravet og skattekravet som to separate krav at de bygger på ulike vedtak, som igjen bygger på ulike regelsett. De feil som ble gjort gjeldende, er også forskjellige i de to vedtakene. I merverdiavgiftssaken knytter hovedanførselen seg til at skatteetaten uriktig bygget på at virksomheten var avgiftspliktig formidling av eiendom. I skattesaken knytter hovedanførselen seg til at skatteetaten uriktig

la til grunn at ligningen kunne endres uten hinder av toårsfristen. Den uriktige myndighetsutøvelsen som er anført som erstatningsbetingende, gjelder videre for ulike tidsperioder. Som det fremgår foran under min redegjørelse for sakens bakgrunn, var behandlingen av merverdiavgiftsspørsmålet avsluttet før første vedtak i skattesaken. De to delene av det samlede kravet som er gjort gjeldende, bygger altså delvis på ulike faktiske omstendigheter så vel som på forskjellige rettslige betingelser.

(73) Kravsidentifikasjonen i sivilprosessen må ses i sammenheng med reglene om rettskraft og litispensens. Etter mitt syn er det ikke tvilsomt at en rettskraftig avgjørelse av et krav om erstatning for tap som følge av ugyldig merverdiavgiftsvedtak, ikke ville være til hinder for et nytt søksmål med krav om erstatning for økonomisk tap som følge av ugyldig skattevedtak.

(74) På denne bakgrunn er jeg kommet til at hver av de ankende parter må anses for å ha fremmet to krav i relasjon til foreldelsesreglene. Jeg går så over til subsumsjonen.

Er foreldelse inntrådt?

(75) Partene er enige om at stevningen 17. september 2019 til Jæren tingrett avbrøt foreldelsesfristen, jf. foreldelsesloven § 15. Foreldelsesfristen er tre år, og skjæringspunktet for foreldelse er således 17. september 2016.

(76) Det avgjørende er om de ankende parter senest på dette tidspunktet hadde eller burde ha skaffet seg den nødvendige kunnskap om skaden og den ansvarlige, slik jeg har redegjort for. Det er ikke avgjørende om forvaltningsbehandlingen av vedtakene var avsluttet eller ikke.

(77) Foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum pålegger skadelidte en aktivitetsplikt ved at fristen begynner å løpe selv om skadelidte ikke har slik kunnskap, dersom han burde ha skaffet seg det. Dette er et alternativ som ikke kommer på spissen i vår sak, og jeg går derfor ikke nærmere inn på dette.

(78) Jeg ser først på kravene som bygger på merverdiavgiftsvedtakene. Forvaltningens behandling av denne delen av saken var helt avsluttet ved vedtaket 22. august 2014 fra Klagenemnda for merverdiavgift. A og B fremmet erstatningskrav mot staten 2. oktober 2014. Kravene bygget på at det forelå ansvarsgrunnlag og tap og at det var årsakssammenheng mellom disse. Senest på dette tidspunktet – nesten to år før skjæringstidspunktet – hadde de altså slik kunnskap om både skaden og den ansvarlige som loven krever. Kravene som bygger på merverdiavgiftsvedtakene, er derfor åpenbart foreldet.

(79) Klagebehandlingen av ligningsvedtakene var derimot ikke avsluttet på skjæringstidspunktet. Først 30. november 2017, et drøyt år etter, avgjorde Skatteklagenemnda de ankende parters klage over ligningsvedtakene og ga dem medhold i at ligningslovens toårsfrist var til hinder for de endringsvedtakene som var fattet. Jeg finner det likevel ikke tvilsomt at A og B lenge før dette tidspunktet hadde den nødvendige kunnskap som kreves etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum.

- (80) De ankende parter mottok november 2014 varsel om at endring av ligningen ville bli vurdert. De tok i desember til motmæle mot dette og påberopte seg blant annet at toårsfristen i dagjeldende ligningslov § 9-6 nr. 3 var til hinder for å endre de opprinnelige vedtakene. Den 7. april 2015 ble endringsvedtakene likevel fattet. I august 2015 klaget de ankende parter på vedtakene, og i oktober samme år begjærte de midlertidig sikring på grunnlag av ugyldig forvaltningsvedtak, lang behandlingstid, manglende hjemmel og utløpte frister. Begjæringen ble avvist ved tingrettens kjennelse 24. november 2015.
- (81) Jeg kan ikke se det annerledes enn at de ankende parter hadde nødvendig kunnskap om det ansvarsgrunnlaget de har gjort gjeldende, nemlig skattekontorets uriktige forståelse av toårsfristen, allerede da de mottok endringsvedtakene i april 2015. Slik jeg ser det, hadde de videre nødvendig kunnskap om tapet da det ble begjært midlertidig sikring i oktober 2015, et knapt år før skjæringstidspunktet. I begjæringen om midlertidig sikring er det gjort gjeldende at det er lidt et betydelig inntektstap, samt tap i form av verdiforringelse av eiendeler og rentetap. På samme tidspunkt hadde de også nødvendig kunnskap om årsakssammenhengen, idet tapene i begjæringen er anført å skyldes behandlingen av skattesaken. I oktober 2015 hadde de ankende parter altså kunnskap om alle faktiske og rettslige betingelser for erstatningsansvar. De endelige vedtakene til Skatteklagenemnda brakte ikke inn nye opplysninger i saken av betydning for de ankende parter vurdering av sine krav. Om de ankende parter i oktober 2015 ikke hadde den samme oversikt over de anførte tapenes omfang som de fikk etter hvert, er ikke avgjørende. Jeg minner om at skadens omfang ikke trenger å være klarlagt i detalj for at foreldelsesfristen kan begynne å løpe, jf. HR-2021-530 avsnitt 29. Etter dette er også kravene som bygger på skattesaken, etter mitt syn foreldet etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 første punktum.

Foreldelsesloven § 16 nr. 1

- (82) De ankende parter har subsidiært gjort gjeldende at foreldelsesfristen ble avbrutt ved klagen til Klagenemnda for merverdiavgift og ved klagen til Skatteklagenemnda, og at en ny treårsfrist i medhold av foreldelsesloven § 21 første ledd begynner å løpe fra den endelige avgjørelsen i forvaltningsaken. Anførselen er ny for Høyesterett.
- (83) Foreldelsesloven § 16 nr. 1 slår fast at foreldelse avbrytes «når tvist om kravet bringes inn til avgjørelse ved et forvaltningsorgan som har særskilt myndighet til å avgjøre slik tvist».
- (84) Jeg finner det klart at anførselen ikke kan føre frem. Bestemmelsen får anvendelse når tvist om «kravet» bringes inn for et forvaltningsorgan som har særskilt myndighet til å avgjøre «slik tvist». De krav og tvister som § 16 nr. 1 omfatter, er de kravene som det aktuelle forvaltningsorganet kan ta stilling til, i vårt tilfelle i så fall vedtak om merverdiavgiftsplikt eller skatteplikt. Verken Klagenemnda for merverdiavgift eller Skatteklagenemnda har kompetanse til å avgjøre slike erstatningskrav som vår sak gjelder.
- (85) Når avgjørelse av kravene ligger utenfor forvaltningsorganets kompetanse, kan jeg heller ikke se at det er en slik tilknytning mellom merverdiavgiftsvedtakene og ligningsvedtakene på den ene siden og erstatningskravene på den andre siden at § 16 kommer til anvendelse. Ordlyden gir ingen holdepunkter for dette. Som fremholdt tidligere under drøftelsen av sakens hovedspørsmål, er foreldelsesloven en utpreget positivrettslig lov som det skal utvises forsiktighet med å tolke utvidende. Heller ikke lovens forarbeider eller rettspraksis gir holdepunkter for en slik forståelse. Uttalelser i Ot.prp. nr. 44 (1997–1998) om blant

annet endringer i foreldelsesloven, som de ankende parter har vist til som støtte for sitt syn, tar etter mitt syn sikte på en annen situasjon. Når det i proposisjonen kapittel 5.2 side 13 presiseres at foreldelse avbrytes selv om tvisten som bringes inn for organet, ikke omfatter alle sider ved saken, er det, slik jeg leser proposisjonen, like fullt en forutsetning at det dreier seg om den samme saken.

- (86) Etter dette er det min konklusjon at foreldelsesloven § 16 nr. 1 ikke medfører at foreldelsesfristen avbrytes på noe tidligere tidspunkt enn tidspunktet for den første stevningen.

Samlet eller suksessiv foreldelse

- (87) De ankende parter har subsidiært påberopt seg suksessiv foreldelse dag for dag av krav om fremtidig inntektstap fra 17. september 2016, med den begrunnelse at både det erstatningsbetingende forholdet og tapet hele tiden var midlertidig.
- (88) Etter fast praksis skal fremtidig tap i utgangspunktet foreldes samlet, jf. HR-2019-2034-A avsnitt 58. Suksessiv foreldelse kan bare bli aktuelt der tapet er midlertidig og av uvisst varighet, jf. Anne Cathrine Røed, *Foreldelse av fordringer*, 2019 side 416. Det vil alltid knytte seg usikkerhet til et fremtidig tap, og de ankende parter har etter mitt syn ikke påvist omstendigheter som gir grunnlag for å gjøre unntak fra det som er hovedregelen. Anførselen kan ikke føre frem.

EMK artikkel 6 nr. 1

- (89) Retten til en rettferdig rettergang er blant annet nedfelt i EMK artikkel 6. I artikkel 6 nr. 1 heter det at enhver «har rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og upartisk domstol opprettet ved lov». De ankende parter har gjort gjeldende at deres adgang til å få prøvd erstatningskravet for domstolene er krenket dersom kravet anses som foreldet.
- (90) Verken den generelle regelen i foreldelsesloven § 9 eller anvendelsen av den i de ankende parters tilfelle utgjør etter mitt syn en krenkelse av artikkel 6 nr. 1.
- (91) En foreldelsesregel vil alltid kunne sies å være et inngrep i retten til domstolsprøvelse. Like fullt er det på det rene at konvensjonen anerkjenner foreldelsesregler, som åpenbart ivaretar legitime formål. Det er videre på det rene at statene har en viss skjønnsmargin ved utformingen av reglene, jf. Jon Fridrik Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, 2020 kapittel 12.7.5 side 573 følgende. Etter praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, EMD, er det krav om at regler om foreldelse skal være proporsjonale og forutsigbare, jf. Mathias Mikkelsen, *Foreldelsesloven i lyset af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, 2022 kapittel 4 punkt 3.2.1 side 78 med videre henvisninger.
- (92) Etter en konkret vurdering kan jeg ikke se annet enn at regelen i foreldelsesloven § 9 om at fristen løper fra kunnskapstidspunktet, har vært tilstrekkelig forutsigbar for de ankende parter. Som Mikkelsen, op. cit. påpeker, har EMD i praksis oppstilt vide rammer for når en

foreldelsesregel har vært forutsigbar. Videre finner jeg det klart at anvendelsen av § 9 i de ankende parters tilfelle ikke er uproporsjonal.

- (93) Foreldelsesfrister kan utgjøre en krenkelse dersom de begynner å løpe før en saksøker har fått eller burde ha fått kjennskap til sitt krav, slik at saksøkeren i praksis ikke har reell mulighet til å gjøre kravet gjeldende, men det er ikke tilfellet i vår sak. Det er ikke holdepunkter i EMDs praksis for at foreldelsesfrister som begynner å løpe fra tidspunktet for kunnskap, er i strid med artikkel 6 nr. 1.
- (94) De ankende parter har særlig vist til EMDs dom 16. februar 2021 *Vermeersch mot Belgia* til støtte for sitt syn. Klagerens sivile erstatningssøksmål basert på ugyldig myndighetsvedtak ble avvist av en belgisk domstol som foreldet. Foreldelsesfristen hadde utløpt mens klageren ventet på utfallet av søksmål om gyldigheten av forvaltningsvedtaket anlagt for forvaltningsdomstolen, og ugyldighetssøksmålet ble ikke ansett for å ha fristavbrytende virkning for erstatningskravet. Det ble senere vedtatt en lovendring som ga slike ugyldighetssøksmål fristavbrytende virkning for foreldelse, og denne lovendringen ble gitt tilbakevirkende kraft. EMDs begrunnelse for å fastslå konvensjonsstrid er, slik jeg forstår avgjørelsen, ikke foreldelsesregelen i seg selv, jf. avgjørelsens avsnitt 70 følgende. Det ble særlig lagt vekt på det forhold at praktiseringen av prosessuelle regler i klagerens tilfelle gjorde det umulig for ham å nyte godt av den avgjørende lovendringen. På grunn av disse særegne omstendighetene, har avgjørelsen etter mitt syn liten overføringsverdi til vår sak.

Konklusjon og sakskostnader

- (95) Min konklusjon er at de ankende parters krav er foreldet. Lagmannsrettens frifinnende dom er korrekt, og anken forkastes.
- (96) Staten har vunnet saken og har etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd krav på full erstatning for sine sakskostnader. Høyesterett har behandlet saken på grunn av den prinsipielle betydningen av foreldesspørsmålet, og de ankende parter bør da etter unntaksregelen i § 20-2 tredje ledd fritas fra erstatningsansvar for behandlingen i Høyesterett. Lagmannsrettens kostnadsavgjørelse for underinstansene finner jeg likevel ikke grunn til å endre.
- (97) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

- (98) Dommer **Kallerud:**

Dissens

- (99) Jeg er kommet til et annet resultat enn førstvoterende. Etter min oppfatning er det riktige rettslige utgangspunkt at foreldelsesfristen etter foreldelsesloven § 9 nr. 1 i alminnelighet

ikke løper mens en klage er til ordinær klagebehandling hos vedkommende forvaltningsmyndighet. Slik jeg ser det, vil skadelidte vanligvis først etter at det er truffet klagevedtak ha nødvendig kunnskap om den «skaden» som hevdes å gi grunnlag for et erstatningskrav. I saken her leder dette til at foreldelsesfristen etter min mening ikke begynte å løpe før etter at Skatteklagenemnda ga A og B medhold i at vedtaket i deres skattesaker var ugyldig. Erstatningskravene med grunnlag i det feilaktige ligningsvedtaket er dermed etter min oppfatning ikke foreldet.

- (100) Når det gjelder de andre spørsmålene i saken, kan jeg i det vesentlige slutte meg til førstvoterende. Jeg er altså enig i at A og B må sies å ha reist to ulike krav. Erstatningskrav med grunnlag i vedtakene i merverdiavgiftssaken er dermed også med mitt rettslige utgangspunkt foreldet.
- (101) Jeg gjentar for sammenhengens skyld foreldelsesloven § 9 nr. 1:
- «Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.»
- (102) Som førstvoterende peker på, gir ordlyden anvisning på en konkret vurdering. Og, som hun også fremhever, er regelen den samme for alle typer erstatningskrav, også slike som reises mot det offentlige på grunnlag av ugyldige forvaltningsvedtak. Jeg er derfor enig i at en absolutt regel om at erstatningskrav ikke foreldes mens saken er til klagebehandling i forvaltningen, ikke er forenlig med ordlyden. Spørsmålet er altså – her som ellers – når skadelidte hadde, eller burde hatt, «nødvendig kunnskap om skaden». Men etter min oppfatning vil «skadelidte» – parten i forvaltningssaken – inntil klagesaken er avgjort gjennomgående mangle et vesentlig element i vurderingen av om det foreligger en «skade». Jeg skal begrunne dette noe nærmere.
- (103) Praktisk sett er forutsetningen for at det skal foreligge en «skade» som følge av et forvaltningsvedtak at vedtaket er *ugyldig*. Saken her er illustrerende: Dersom ligningsvedtakene hadde vært gyldige, ville det uten videre vært klart at det ikke hadde oppstått noen erstatningsbetingende «skade» – inndrivning av skattekravene ville jo vært berettiget. Etter at det gjennom klagebehandling var brakt på det rene at de opprinnelige ligningsvedtakene var ugyldige – og at inndrivning dermed ikke skulle vært satt i verk – var derimot «skaden» på det rene.
- (104) Etter min oppfatning er dette enkle utgangspunktet – at den mulige «skaden» henger nøye sammen med om vedtaket er ugyldig – sentralt ved vurderingen av når en part i en forvaltningssak kan sies å ha «nødvendig kunnskap» om skaden.
- (105) Jeg viser til førstvoterendes generelle gjennomgang av kunnskapskravet i avsnitt 37–39. Jeg peker imidlertid på at det ser ut til at avklaringene i rettspraksis og teori særlig har tatt sikte på tilfeller hvor det kan være usikkert om det oppstår tap, eventuelt hvor stort dette er. I avsnitt 29 i HR-2021-530-A, sitert av førstvoterende i avsnitt 37, er det som «fellesnevner» trukket frem at «foreldelsesfristen løper fra det tidspunkt skadelidte fikk eller burde skaffet seg kunnskap om de konkrete økonomiske skadevirkningene han er – eller vil bli – påført som følge av den ansvarsbetingende handlingen.» Det er altså usikkerhet knyttet til det mulige tapet som står i forgrunnen.

- (106) I HR-2021-530-A, som jeg nettopp var inne på, er det videre lagt til grunn at skadelidtes kunnskap må «omfatte alle vilkårene for erstatningsansvar». Vår problemstilling er: Når har skadelidte i en forvaltningssak nødvendig kunnskap om *ansvarsgrunnlaget* – i praksis at vedtaket er ugyldig? Her finner jeg veiledning i uttalelsene i HR-2023-585-A avsnitt 35 med videre henvisning til tidligere praksis, som også førstvoterende har trukket frem. I Rt-2011-1029 avsnitt 36 heter det at skadelidte «objektivt sett» må ha «grunnlag for og en oppfordring til å reise søksmål» mot den ansvarlige. I Rt-2007-1665 avsnitt 54 brukes formuleringen «så vidt sikre opplysninger at [skadelidte hadde] grunn til å reise erstatningssøksmål ... med utsikt til et positivt resultat». I 2023-avgjørelsen er det, fortsatt med henvisning til tidligere praksis, formulert slik at «skadelidte – tross uvitenhet om utfallet – må ha rimelig grunn til å få ansvarsspørsmålet prøvet for domstolene».
- (107) Anvendt på vår problemstilling kan man, slik jeg ser det, i alminnelighet vanskelig konstatere at en part i en forvaltningssak har «oppfordring til», «grunnlag for» eller «rimelig grunn» til å gå til sak samtidig som hans klage over det vedtak som er det mulige ansvarsgrunnlaget, er til behandling. Både utfallet av klagen, og begrunnelsen dersom vedtaket opprettholdes, vil vanligvis være sentrale elementer i en forsvarlig vurdering av om sak skal anlegges. Vedtaket og begrunnelsen i klagesaken vil altså – etter min oppfatning – gjennomgående være et faktisk forhold som skadelidte med rimelighet må kunne avvente uten å risikere at kravet blir foreldet. Jeg er altså uenig med førstvoterende når hun i avsnitt 62 sier:
- «Der et vedtak påklages med samme begrunnelse som senere blir avgjørende for klageinstansen, vil klageinstansens vedtak ikke bringe nye opplysninger av vesentlig betydning til skadelidtes kunnskap hva gjelder ansvarsgrunnlaget.»
- (108) Etter min oppfatning vil selve det faktum at klageinstansen har truffet vedtak, og den begrunnelsen klageinstansen gir, gjennomgående være av betydelig interesse ved vurderingen av om sak skal reises – også om begrunnelsen er den samme som i klagen. Særlig tydelig blir selvsagt dette dersom klagen gis medhold.
- (109) Jeg er uten videre enig med førstvoterende i at «det bør utvises forsiktighet» med å fravike ordlyden, tolke ordlyden utvidende eller å utvide foreldelsesfristen slik hun er inne på i avsnitt 42, 85 og 57. Jeg viser til hennes begrunnelse for dette. Men som det har fremgått av det jeg så langt har sagt, er det etter min mening godt innenfor ordlyden å legge til grunn at «nødvendig kunnskap om skaden» i forvaltningssaker som et utgangspunkt og i alminnelighet først vil foreligge når klagesaken er avgjort.
- (110) Som førstvoterende finner jeg ikke særlig veiledning i *forarbeidene* for vårt spørsmål. Men jeg har merket meg at departementet under henvisning til «forsiktighetsprinsippet» ikke så behov for særregulering av avbrudd av foreldelse overfor det offentlige.
- (111) Heller ikke *rettspraksis* er til særlig hjelp for løsningen av vårt spørsmål. Jeg viser også her til førstvoterendes gjennomgang. Sakene gjelder dels manglende kunnskap om konkrete faktiske forhold slik som drosjedommene fra 1956 og 1960, dels saker hvor erstatningskravet ikke er rettet mot det offentlige, slik tilfellet var blant annet i Rt-1996-1134. De generelle betraktningene i særmerknaden i avsnitt 69 i Rt-2012-543 har likevel etter min oppfatning betydelig vekt når de øvrige rettskildene, slik jeg mener er situasjonen, ikke gir særlig veiledning.

- (112) Rent generelt peker jeg på at det er vanskelig å akseptere at en part i en forvaltningssak som mener han har fått et ugyldig vedtak mot seg, skal risikere at hans erstatningskrav foreldes mens den påstått ansvarlige – forvaltningen – fortsatt behandler hans sak. Helt på spissen kommer dette dersom den private parten – som her – får medhold i at vedtaket var ugyldig. Det er nok riktig som førstvoterende fremholder, at behandlingen av klagesaken ofte vil være avsluttet «lenge før tre år er gått». Og – som hun også nevner – kan en part be om forlenget foreldelsesfrist. Men det hjelper jo ikke dem som utsettes for en langvarig klagebehandling uten å ha noen tanke på at deres krav kan bli foreldet mens deres klage er til behandling. I saken her tok altså klagebehandlingen om lag to og et halvt år. Med noen ytterligere måneders saksbehandlingstid ville foreldelsesfristen vært ute før klagerne fikk vite at klageinstansen var enig med dem i at førsteinstansens vedtak var ugyldig. Jeg synes det er vanskelig å kreve at klagerne i en slik situasjon skal måtte be om utsatt foreldelsesfrist for å unngå rettstap. Noen god løsning kan det heller ikke være å kreve at det reises sak som så stanses i påvente av at klagesaken skal bli avgjort.
- (113) Det er ikke fremlagt noe materiale for Høyesterett som underbygger at det for det offentlige som mulig skadevolder er noen grunn til at foreldelsesfristen skal fortsette å løpe mens myndighetene fortsatt behandler borgerens klage. I denne sammenheng er det etter min oppfatning ikke uten interesse at NAV, som behandler et meget stort antall saker på vegne av det offentlige, ikke påberoper foreldelse før stønadsaken er endelig avgjort.
- (114) Jeg presiserer at jeg i min drøftelse har hatt i tankene klagebehandling etter at det er truffet et ordinært førsteinstansvedtak, ikke senere saksbehandling etter begjæring om omgjøring eller lignende.
- (115) *Oppsummert* er mitt syn dette: Ved skadelidtes vurdering av om det er grunnlag for å anlegge sak med krav om erstatning fra staten etter et påstått ugyldig forvaltningsvedtak, vil det gjennomgående være av betydning hva utfallet blir etter klagebehandling. Også begrunnelsen for klagevedtaket vil her kunne være viktig. Utfallet av klagebehandlingen vil gjennomgående ha atskillig interesse for vurderingen av om det foreligger ansvarsgrunnlag. I alminnelighet vil dette trolig være så betydningsfullt at «nødvendig kunnskap om skaden» mangler frem til det er truffet vedtak i klagesaken. Jeg mener at man bør ta som utgangspunkt at i slike saker som jeg har omtalt, vil foreldelsesfristen etter § 9 nr. 1 først begynne å løpe etter at det er truffet klagevedtak. Men jeg understreker at det må gjøres en konkret vurdering.
- (116) Siden jeg er i mindretall finner jeg ikke grunn til å gå i detalj ved den *konkrete vurderingen* av A og Bs sak. Jeg nøyter meg med å konstatere at selv om de to tok skritt som viste at de mente seg utsatt for urett, og at de hadde krav på erstatning, måtte det også for dem være av vesentlig betydning å vite resultatet av klagen – og hvordan klageinstansen vurderte deres anførsler – før de tok ut stevning. I tråd med mitt utgangspunkt for slike saker mener jeg at klagefristen ikke begynte å løpe før deres klagesaker var avgjort.
- (117) Jeg mener etter dette at anken skal tas til følge og stemmer for at lagmannsrettens dom oppheves.

- (118) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande, konstituert dommar Remen.
- (119) Dommer **Bergh:** Likeså.
- (120) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (121) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.